

Метаморфози графського палацу

Від палацу віє чимось середньовічним. Він ніби справжній феодальний замок примостився на високому пагорбі, бракує валів, оборонних мурів та рову, наповненого водою. Масивні круглі вежі, шпильчасті верхівки дахів, вузькі віконечка, а між архівольтами арок на ґанку зображення лев'ячих голів та старовинних польських гербів, серед яких "Пилява" та "Топір".

Будівництво палацу наприкінці XIX століття розпочала Вільгельміна з роду Глоговських, яка була одружена з графом Станіславом Реєм. У той час цим польським панам, окрім Псар, належали фільварки в Деговій, Долинянах та Людвиківці загальною площею понад дві тисячі гектарів. Власниця такого величезного маєтку Вільгельміна Глоговська-Рей завагла для резиденції чогось романтичного і, не пошкодувавши грошей, замовила проект палацу відомому архітекторові Юліану Захарієвичу, який, зокрема, проектував залізничний двірць у Львові. 1882-го року цегляний палац був повністю викінчений.

Відтоді й до 1939-го року садиба графа Рея існувала як заможна графська резиденція. Останній граф, Людвік Рей, який більше часу проводив десь у Франції, а навідувався до свого родинного маєтку тільки влітку, зробив капіталовкладення у будівництво сюди вузькоколійки від залізничної станції у Болехові, щоб спростити сполучення з Псарами. У селі він наказав збудувати кілька будиночків котеджного типу для робітників, які працювали на обслуговуванні маєтку.

Після розширення джерельця, поруч із палацом утворилася мальовнича система ставків для прогулянок на човнах. Господарські будівлі довкола палацу були вишукані та зручні. Скажімо, конюшня мала спеціальне, виділене приземкуватими колонами, приміщення для карет, якими приїжджали до графа гості. Щоб вразити своїх гостей, граф вигадав облаштувати в палаці чудо тодішньої техніки — спеціальний ліфт, який з'єднував підвальне приміщення кухні з трапезною залом. Стіл, заставлений наїдками, який виїжджав з-під підлоги просто посеред залу, викликав захоплене здивування в присутніх.

"Граф дуже любив верхову їзду, сам був добрий вершник, а до того ж на конях заробляв великі гроші, — розповідав репортеріві "ГК" тутешній мешканець Володимир Телепко, який працює спеціалістом землеустрою в Рогатині. — На ті гроші він тут все так і розбудував. Старі люди кажуть, що колись тут було дуже гарно".

Як не дивно, тутешені селяни дотепер згадують свого графа (вони кажуть "граб'є") з ідилічним замилюванням, ностальгією та співчуттям. Кажуть, добрий був граф до людей. А в останні роки "хорував дуже".

"Граб'є останнім часом був слабкий, — розповідала Марія Клименко, старенька жінка, котра мешкає у хаті біля самої парадної брами. — Він на конях їздив. І як колись через якийсь бар'єр перестрибував, то впав і сильно побився. Кажут, ребра йому вставляли якісь енші. Які — то не знаю. Одні кажут золоті, другі кажут срібні. А може й людські якісь".

Старенька жінка сміється зі своїх останніх слів, даючи зрозуміти, що це був такий жарт. Про графа розказує охоче. Показує рукою: скільки око бачить, стільки поля було у Людвіка Рея. Сапати буряки приходили аж із сусідніх Помонят. Вона разом із старшою на два роки сестрою теж, бувало, йшла в поле. Чого ж було не посапати ті буряки, якщо граф кожного вечора платив робітницям по золотому?

"Я змалку його пам'ятаю, бо мій дзядзьо тут, коло палацу жив. Та й тато мій в нього дрова рубали і мама щось коло двору робили, — розповідала баба Марія. — У нього семеро дітей було. Домінік, Тереза, Антик, Анджей, Ёжик, Марися, Зінчек. Ми бавилися разом. Вони дозволяли, від людей не відгороджувалися — тут навіть паркану ніякого не було. Але я до палацу не ходила, бо не мала потреби".

З розповідей селян вимальовується справжня казкова ідилія. Розкішний палац, діти вельмож бавляться з дітьми челяді в чепурному саду, робота з доброю оплатою для селян і великосвітські розваги для панства. Чи справді "граб'є" був таким великодушним та добрим? Принаймні, про своїх робітників граф Рей таки дбав, про що свідчать збудовані для них великі, як би тепер сказали, багатоквартирні будинки, що досі стоять у селі. В такому будинку було вісім просторих окремих помешкань.

За добро селяни платили графові добром. Коли в 1939-му році в сусідньому селі вирізали родину польських панів, тутешні мешканці охороняли свого пана і допомогли йому вчасно вибратися з маєтку. Пригадують, що велика родина графа виїжджала з садиби з великим поспіхом, забравши з палацу тільки необхідні речі.

Уже через два роки, під час війни, колишній графський палац став осідком для німецького гарнізону. Ще через чотири роки тут отаборилися радянські солдати. Кажуть, що, увійшовши в панський палац, вони розстрілювали дзеркала, картини та меблі у панській садибі з автоматів.

У радянський час у стінах колишнього палацу спершу відкрили філію сільськогосподарського технікуму. У 70-ті роки тут розмістилися два відділення психіатричної лікарні, стаціонар якої був у Підмихайлівцях. Інтер'єр палацу змінювався залежно від потреб нових власників. У залах палацу з'явилися внутрішні дерев'яні перегородки, які розділяли просторі кімнати на вузькі навчальні кабінети чи лікарняні палати.

Тоді ж було замуровано в'їздову браму, а навколо психіатричної лікарні поклали паркан із сіткою на два метри. Це було зроблено начебто для того, щоб тутешні пацієнти не покидали самовільно стаціонар. Але місцеві селяни розповідають, що хворі все одно часом виходили в село, але ніякого страху чи несприйняття селяни до них не виявляли. Навпаки, часом кликали допомогти щось на господарських роботах чи біля хати.

"Ті душевнохворі дуже гарно порядок кругом тримали, — розповідав репортеріві "ГК" землевпорядник Володимир Телепко. — Дуже красота була тут у той час. Парк був гарний, доглянутий".

Старий парк, висаджений Вільгельміною Рей ще перед тим, як почалося будівництво палацу, справді був дуже незвичайний. Модрини, клени, ясени кидали тінь на алеї. Милували око реліктові магнолії та платани. До одного з тутешніх платанів приїжджали навіть фахівці із Москви, щоб взяти насіння для селекції. Кажуть, таких дерев усього на Україні було вісім. Було, бо тепер уже менше — старий платан біля палацу завалила буря. Окрім того, багато різних рідкісних дерев тут зрізали після того, як відділення психіатричної лікарні у Псарах ліквідували і садиба графа Рея на якийсь час залишилася без дбайливого господаря.

Зараз у занехаяному парку прокошують тільки окремі, головні алеї. На центральних дверях палацу висить замок-колодка. Над входом — іконка. Кілька років тому цю будівлю передали у користування церковникам, які вирішили перенести сюди Свято-Успенський жіночий монастир та створити тут дяківську школу. Над одним зі шпилів уже з'явився хрест. У підвальних приміщеннях монашки були облаштували кухню, а одна кімната перетворилася на келію. Але два місяці тому обидві монашки, які тут мешкали, вибралися з палацу і відтоді сюди не з'являлися. Палац закрили, а наглядати за порядком довкола нього поставили місцевого селянина — охоронця Степана.

Володимир Телепко оповів народну версію того, як колишню графську садибу передали під культову споруду. За його словами, на початку 90-х церковники претендували на приміщення Підмихайлівської психлікарні, в якому раніше був монастир. Тоді з представниками православної церкви було досягнуто домовленості, що вони відмовляться від своїх претензій на лікарню в Підмихайлівцях, а натомість отримають палац графа Рея.

Можливо, такі перемовини між владою і церквою справді тривали віддавна. Але з офіційних джерел відомо, що лише у 2001-му році розпорядженням голови Івано-Франківської ОДА цю пам'ятку архітектури національного значення передали в постійне користування Івано-Франківському єпархіальному управлінню УПЦ КП. А вже у квітні цього року на сесії обласної ради депутати одноголосно ухвалили рішення передати палац графа Рея у власність церкви. До речі, серед народних обранців, які так просто подарували об'єкт культурної спадщини національного значення церковникам, були й нинішні "поборники справедливості", які все ще обстоюють через суд право громади володіти палацом Потоцьких в Івано-Франківську. Чомусь ніхто з них не поцікавився реальною вартістю такого подарунку.

Яку цінність втратила громада після нерозважливого рішення обласної ради, стає зрозумілим тепер, коли палац графа Рея переживає ще одну, найдивнішу свою метаморфозу. Наприкінці вересня в інтернеті з'явилися оголошення про продаж палацу графа Рея. В оголошенні йшлося про те, що палац продається разом з 30-гектарною земельною ділянкою. Поруч був поданий детальний опис кожної будівлі палацу, його фотографії та плани, історична довідка. Не скористатися такою заманливою пропозицією було неможливо.

Редакція "ГК", надіславши за контактною електронною адресою від імені міфічної інвестиційної групи листа з повідомленням про намір придбати палац, була вражена оперативністю продавців. Не минуло й дві години, як нам зателефонував якийсь Андрій, повідомивши, що на палац уже є покупець, який дає за нього 300 тисяч доларів. Але якщо ми згодимося заплатити вищу ціну, то палац буде наш. Андрій дав два дні на роздуми. Проте наші роздуми зайняли значно більше часу і, чесно кажучи, не припиняються й дотепер. Найголовніше питання, яке виникло одразу і досі не має відповіді: яку користь матиме громада Івано-Франківщини від того, що ми купимо палац графа Рея, скажімо, за 325 тисяч доларів?

...У селі ж, як видалося, вже готові до того, що палац невдовзі отримає нового власника. Склалося враження, що селяни навіть трохи тужать за панами. "Роботи в селі нема, а так би, може, десь могли влаштуватися на обслузі", — кажуть тутешні селяни. Виявилось, що мешканці Приозерного навіть якось запитували у дітей графа Людвіка Рея, які приїжджають часом сюди як туристи, чи не хотіли би вони повернутися до родинного гнізда.

"Цього літа спочатку донька графа Тереза приїжджала разом з великою групою польських туристів, — розповіли у селі. — А на Спаса був його син, Антик, він у Кракові живе. Ми питали Антика, чи він не хотів би вернутися. Але він каже, що купити палац буде дорого і не знати, чи дозволять".

З'ясувалося також, що крім нащадків старих панів, до палацу частенько приїжджають і нові скоробагатки. Але поки що, нібито, ніхто не зумів прицінитися до цієї величної споруди.

"Ті, що приїжджають, не бачать, чим тут ще можна скористатися, — кажуть в селі. — Вони ж найперше про себе думають. Але такий будинок мав давати якийсь віддаток для народу. А він лише потрошки валиться..."

Богдан СКАВРОН, ГК

20-10-2005 10:01 - ПІАР

© Всі права належать "ПІАР". 2001-2008.

Часткове чи повне використання матеріалів дозволяється тільки при погодженні з агенцією та при обов'язковому посиланні на джерело.